

Ätstörningar vid autism, Aspergers syndrom och autistiska drag

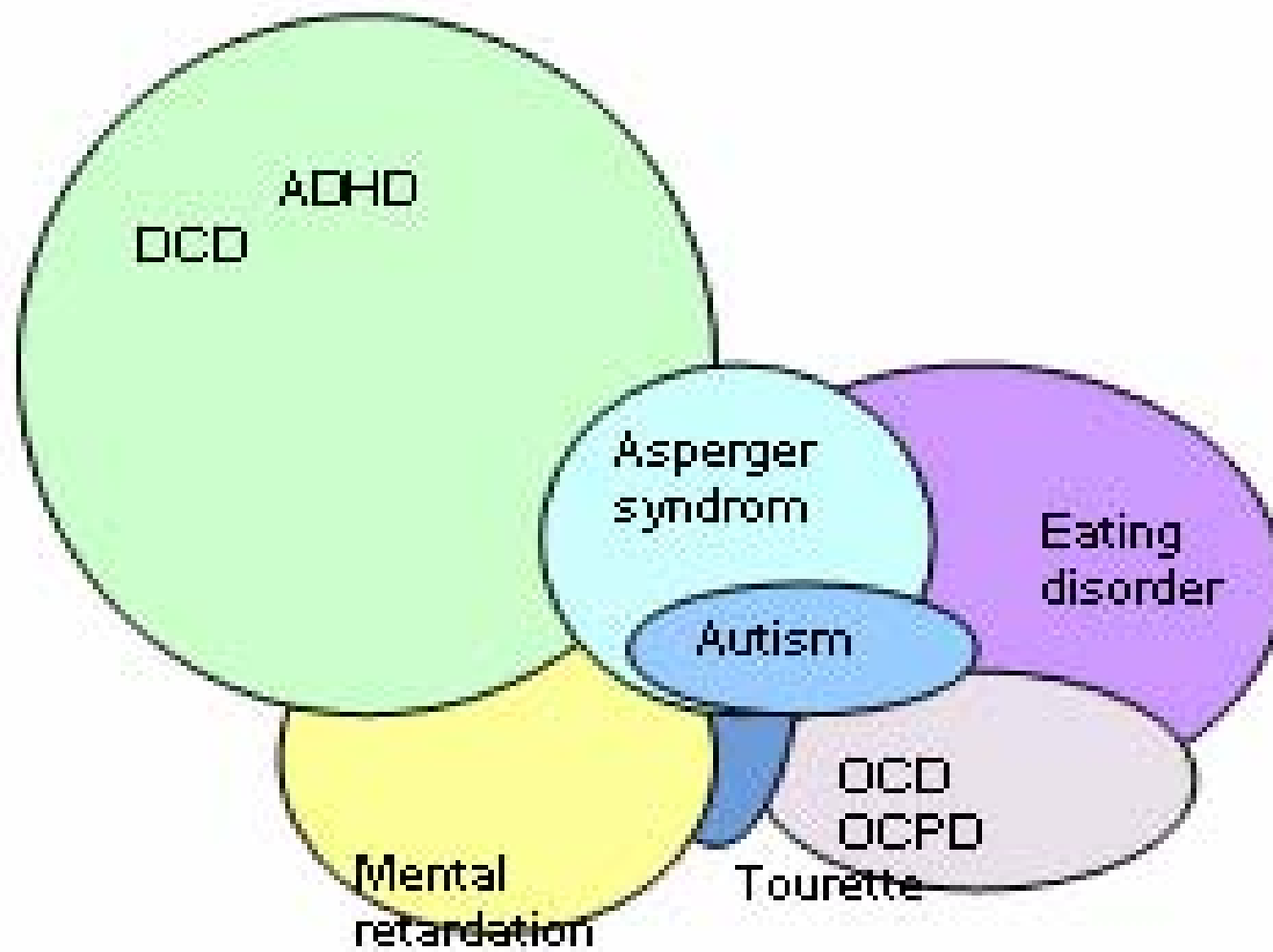
Maria Råstam

Docent, överläkare

Avd. för barn- och ungdomspsykiatri

Göteborgs Universitet

Ätstörningar hos vuxna med psykisk utvecklingsstörning

- 3 - 42% av institutionsboende
- 1 – 19% av de som bodde hemma

Översiktsartikel Gravestock 2000

- 300 norska individer
  - 27% ätstörning
    - Hetsätning
    - Pica (brukar äta "oätliga" saker) 3%
    - Anorexia nervosa 1.6%

Hove 2004

Vanligt vid autism med psykisk utvecklingsstörning

- Äta ovanliga saker
- Pica
- Idissla
- Stöta upp maten
- Spotta ut och äta upp igen
- Kräkas

70 vuxna med autism och psykisk utvecklingsstörning

- Pica 60%
  - En av fem problem över många år
- Jämfördes med 70 personer med Downs syndrom
- Pica 4%

Kinnell 1985

Barn med autism och psykisk utvecklingsstörning

- Pica 33%
- Risk för tarmvred, tarmblödning, sprucken tarm, förgiftning med bly, nikotin Raiten & Massaro 1986
- Behandling
  - Neuroleptika
  - Ökad sysselsättning
  - Belöningssystem
  - Förstärks pica av sociala konsekvenser?
  - Förstärks pica av smak, konsistens, effekt?

Barn med autism

- I spädbarnsåldern problem att äta – såväl amning som flaska, svårt att suga, håller huvudet stelt
- Stor kontrollerad studie visade att barn med autism matvägrade oftare än barn utan autism
- Krävde oftare än barn utan autism
  - Speciella betingelser för att äta
  - Speciell konsistens på maten, ofta puré
  - 72% åt bara ett fåtal födoämnen
- Antal maträtter i familjen mer begränsat än i familjer med barn utan autism

Schreck et al 2004, Schreck & Williams 2005

Selektivt ätande

- Födoämnen; antal, färg, konsistens, varumärke
- Vägrar äta nya rätter
- Inte fixerad vid vikt/figur
- Pojkar > flickor
- Vegetarisk diet
- För det mesta en "fas" som går över

Barn upp till 61 mån.
Field, Garland, Williams 2003

	Autism	Downs syndrom	Cerebral pares
Matvägran	3 12%	6 29%	13 30%
Selektiv sort	16 62%	1 5%	6 14%
Selektiv konsistens	8 31%	10 45%	7 16%
Sen mun-motorik	4 15%	18 82%	30 68%
Dysfagi	3 12%	8 36%	14 32%

Selektivt ätande vid autismspektrumstörning

- Barn med autismspektrumtillstånd
  - 90% har problem vid måltider
  - 50% har selektivt ätande Ahearn et al 2001
    - Vanligast kolhydrater
- Kan förekomma hos flera i samma släkt
- Risk vid dietbehandling (ex. gluten- kasein- fri)

Selektivt ätande vid autismspektrumtillstånd

- Ovanligt och märkligt ätbeteende vanligt vid Aspergers syndrom och ledde till låg vikt hos en av tre pojkar i tonåren Hebebrand et al 1997
- Vuxna med Aspergers syndrom
  - Selektivt ätande och extrema dieter kan leda till viktminskning
- Ortorexi
  - Tvångsmässigt korrekt ätande

Bakomliggande faktorer

- Förstår inte måltidens sociala sammanhang
- Rationaliserande av normala funktioner
- Detaljfixering
- Avvikande sinnesförmåelser
  - Munsensorik
  - Uppfattning av lukt, smak
  - Hunger/mättnadskänsla

Behandling av selektivt ätande vid Asperger/autistiska drag

- Gradvis introducera ny mat
- Lär individen laga mat
  - Bryter matmönster
  - Ger insikt att matlagning inte är en stelbent precis vetenskap
  - Självständighet
- Sociala historier

Sociala historier - Bordsskick

- Ibland tycker jag om att sitta med mina vänner och äta lunch
- Vi pratar om allt möjligt; filmer, musik och Dvd-spel
- Jag har märkt att mina vänner äter långsamt och noggrant så att maten och drickan hamnar i munnen
- De torkar sig ofta om munnen med en servett
- Det gör att det är rent där de sitter och att de är rena runt munnen

Sociala historier - Bordsskick

- Jag skall försöka äta långsamt och noggrant så att maten och drickan hamnar i munnen
- Jag kan använda en servett för att torka mig om munnen när jag äter
- Om jag gör det kommer mina vänner att vilja sitta och prata med mig på lunchen

Bledsoe et al 2003

Ätstörningar kopplade till vissa syndrom

- Prader Willis syndrom
  - Spädbarnstiden: uppfödningssvårigheter
  - Från 2 – 3 års ålder: överätning, hetsätning, störd mättnadskänsla, letar efter föda, låst kylskåp, skafferi
- Tuberös skleros
  - Idisslande, pica
- Retts syndrom
  - Tandgnisslande, idisslande, pica

Övervikt – jämfört med Nationella registret USA 1999-2002

- Ålder 2 – 5 år 10%
- Ålder 6 – 11 år 16%
- Ålder 12 – 19 år 16%

- Autismspektrumtillstånd n=42
- Ålder 2 – 5 år 14%
- Ålder 6 – 11 år 19%
- Ålder 12 – 19 år 50%

Curtin et al 2005

Stört ätbeteende hos skolbarn i tonåren

	flickor	pojkar
➤ Hetsätning	1 – 15%	0.7 – 19%
➤ Kräkningar	1.5 – 8%	0.7 – 4%
➤ Laxermedel	1 – 10%	0.3 – 0.8%
➤ Diuretika	0.4 – 2%	0.6 – 0.8%
➤ Dietpiller	2 – 17%	1 – 2%

Anorexia nervosa

- BMI lägre än 17.5 kg/m^2
- Intensiv rädsla för viktuppgång trots undervikt
- Störd kroppsuppfattning
- Hos kvinnor låga östrogennivåer, primär eller sekundär amenorré
- Hos män sänkta nivåer av testosteron

Bulimia nervosa

- Hetsätning
- Kräkningar, laxermedel, fasta, överdriven motion för att inte gå upp i vikt
- Minst två gånger/vecka i tre månader
- Självkänslan överdrivet påverkad av kroppsform och vikt

Hur börjar ätstörningarna anorexia och bulimia nervosa?

- Störst risk: Tonårsflickor - sårbarhetsfönster
- Pubertetsförändringar:
  - Östrogennivåer
  - Kroppssammansättning
    - Andel fett prepubertalt: Flickor = pojkar
    - Postpubertalt: Flickor 17 – 28% pojkar 15%
    - Matintag >19 år; flickor -12% pojkar +20%
    - Snabb viktuppgång riskfaktor
  - Stress
- Trigger: Bantning

Bantning hos 9 - 18 åringar

- flickor   måttlig bantning   40 – 60%
                  hårdbantning   10 – 20%
- pojkar   måttlig bantning   18 - 20%
                  hårdbantning   3 – 5%
- hårdbantning - ökar risken för ätstörning 18 gånger
- måttlig bantning - ökar risken 5 gånger

Associerade tillstånd vid anorexia och bulimia nervosa

- Annan psykiatrisk diagnos
  - Depression
  - Ångestsyndrom
  - Personlighetsstörning
- Ovanligare tillstånd
  - Psykos
  - Aspergers syndrom/autistiska drag
  - ADHD/tics
  - Självskadande beteende

Hur vanligt?

- Anorexia nervosa
0.7% flickor,
0.1% pojkar av 15-
åringar
- Bulimia nervosa minst
1% av unga kvinnor
sjukdomsdebut något
senare
- Kvinnor: män 10:1
- Ätstörning UNS 3%
- Autism 0.1-0.3%
- Aspergers syndrom
0.2-0.5%
- Autismliknande
tillstånd 0.1-0.6%

Autismspektrumtillstånd

- Svag, stresskänslig social förmåga
- Empatiproblem
- Avvikande förståelse och användning av språk/kroppsspråk
- Avvikande sinnesförmågor
- Ovanliga tankesätt
- Ritualer, krav på oföränderlighet
- Specialintressen
- Svårt tolka egna känslor och signaler från kroppen

100 skolflickor i Göteborg med ADHD, Autismspektrumtillstånd Kopp, Gillberg

■ Ätstörningar 7/100

■ Jämfördes med:

■ 60 kontrollflickor

■ Ätstörningar 1/60

Anorexia nervosa och Asperger – gemensamma drag

- Tvångsmässighet, förändringsrädsla och nedsatt social förmåga
- Anorexia nervosa överrepresenterat i familjer med autism
- Svag social förmåga överrepresenterat hos nära anhöriga till individer med anorexi

Gillberg 1985, Steffenburg 1991, Wentz Nilsson et al 1998

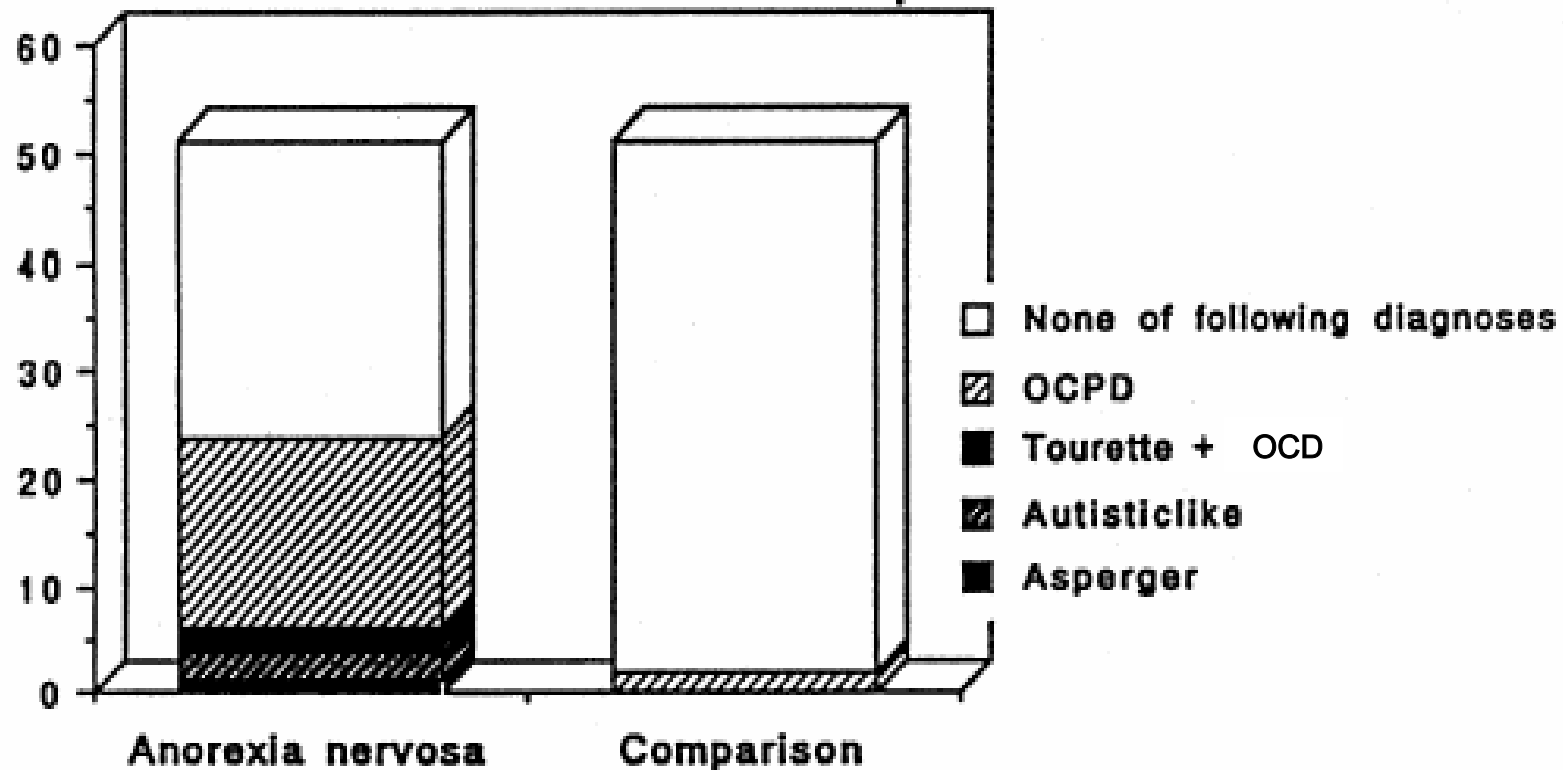
- Fall av autism och senare tonårsanorexia

Stiver & Dobbins 1980, Kinnell 1985, Rothery & Garden 1988, Fisman et al 1996

Anorexia nervosa

- Tvång som barn, före insjuknande i anorexia nervosa
- Efter tillfrisknande från anorexia nervosa
  - Kvarstående tvång/tvångssyndrom
  - Tvångsmässig personlighet

Autism spectrum and obsessive symptoms in anorexia nervosa and comparison cases

32 års ålder - 18 år efter insjuknandet i anorexia nervosa (AN) i Göteborg

- Samtliga individer (51 AN, 51 kontroller) undersökta vid 16, 21, 24 och 32 års ålder
- 6 kvinnor kvarstående ätstörning (AN)
- 24 av individerna i AN-gruppen och 6 kontroller rapporterade stört förhållningssätt till mat och kroppsform senaste 6 månaderna ($p < .0001$)
- 20% autism/Asperger/autistiska drag
  - i barndomen
  - under AN-sjukdomen
  - efter tillfrisknandet

Antal egna barn vid 32 års ålder

	AN n = 51	Kontroller n = 51
Antal föräldrar	29	33
Antal barn	59	56
Medeltal barn per förälder	2,03	1,67

Uppfödningssvårigheter hos barnen

	AN-grupp (n=29)	Kontroller (n=33)
Uppfödningssvårigheter	4	4
Selektivt ätande	13	6

Långvariga ätstörningar i London

- 30 kvinnor
- 16 bedömdes ha neuropsykiatriska tillstånd med barndomsdebut
  - 7 autismspektrumtillstånd
  - 4 ADHD
  - 5 kroniska tics

Wentz et al 2005

Asperger/autistiska drag och anorexia nervosa

- olik andra barn
- dåligt samspel med jämnåriga
- regler, rutiner, ritualer
- perfektionistisk och överambitiös
- ovanliga intressen
- omedveten om andras perspektiv

Män med anorexia nervosa

Som barn:

- tvångsmässiga 30 - 50%
- få / inga vänner 50%
- ”petig”, ”noggrann”, ”gick efter klockan”, ”drev sina intressen till det extrema”
- selektivt ätande

Anorexia nervosa och autismspektrumtillstånd

- Hos vissa ungdomar med anorexia nervosa kan ätstörningen betraktas som en av många ritualer hos en individ med autistiska drag

Behandling anorexia/bulimia nervosa vid autismspektrumtillstånd

- Information, råd och stöd om ätstörning
- Avspänt förhållande till ätande o kroppen
- Acceptera vikt som inte kräver diet
- Kognitiv terapi
- Hantera stress o lära sig sätta gränser
- Farmaka
- Information, råd om autistiska drag
- Social träning
- Pedagogiska insatser
- Stöd och samtal
- Interventioner
  - Kognitiva
  - Beteendepåverkan

Förhållningssätt vid autismspektrumtillstånd

- Struktur, förutsägbarhet
- Hjälpa att ordna och organisera
- Välja beteende som är viktigast att ändra
- Rätt bemötande ger långsam förbättring
- Fel bemötande ger försämring
- Multidisciplinär behandling för att tidigt se problem
- Ofta krävs lång kontakt

Litteratur

- Archer LA, Rosenbaum PL, Streiner DL. (1991) The Children's Eating Behaviour Inventory. *Journal of Pediatric Psychology* 16: 629-642)
- Beckman V, Kärnevik M, Schaumann H. Gång på gång. *Pedagogik vid autism*. 1994. Natur och Kultur: Stockholm
- Gillberg C, Råstam M (1992) Do some cases of anorexia nervosa reflect underlying autistic-like conditions? *Behavioural Neurology* 5: 27-32

Litteratur

- Anorexia Nervosa and Related Eating Disorders in Childhood and Adolescence
Lask B, Bryant-Waugh R. ROUTLEDGE, 2000, paperback, ENGELSKA, ISBN:0863778046
- Råstam M, Gillberg C, Gillberg IC. Anorexia Nervosa. 1995. Liber Utbildning: Stockholm
- Råstam M, Gillberg C, Wentz E. Outcome of teenage-onset anorexia nervosa in a Swedish community-based sample. European Child and Adolescent Psychiatry 2003;12(Supplement 1):78-90.